

TURİZM ARAŞTIRMALARINDA GÜNCEL YÖNELİMLER, SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE DİSİPLİNLERARASI YAKLAŞIMLAR

Editör

Doç. Dr. Kuttusi ZORLU

TURİZM ARAŞTIRMALARINDA GÜNCEL YÖNELİMLER, SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE DİSİPLİNLERARASI YAKLAŞIMLAR

Editör

Doç. Dr. Kuttusi ZORLU

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM
BAKANLIĞI SERTİFİKA NU/
Certificate Number: 82658

ISBN: 978-625-5036-10-0

DOI: 10.5281/zenodo.23482058

Kapak-Dizgi / Cover-Design:

Umay Yayınevi

Redaktör/Redactor:

Büşra KESKİN

Baskı-Cilt / Printing and Binding: Saytek Dijital Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi

Matbaa Sertifika No/ Printing House Certificate No.: 82296

Web Sitesi/ Web Page:

<https://umayyayinevi.com>

E-posta/Contact:

umayyayinevi@gmail.com

iletisim@umayyayinevi.com

Adres/Address:

55270, Atakum/Samsun/
Türkiye

Kütüphane Kartı/Catalog in Publication

1. Baskı, Umay Yayınevi, iv+319 sf., dizin yok, kaynakça var, ek görseller var, Samsun, 2026; 1st Edition, Umay Publishing House, iv+319 pages, no index, bibliography included, images included, Samsun, 2026

Anahtar Kelimeler/Key Words

1. Turizm Araştırmaları, 2. Güncel Yönelimler, 3. Sürdürülebilirlik, 4. Disiplinlerarası Yaklaşımlar, 5. Kültürel Miras

Kitabın bütün yayın hakları Umay Yayınevi'ne aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz. Kitabın bütünü benzerlik ve yapay zekâ tespit yazılıyla taranmıştır. Çalışmanın bütün hukukî sorumluluğu yazara aittir. All publication rights to this book belong to Umay Publishing House. Without written permission from the publisher, except for academic studies and promotional activities where the source is clearly indicated, the book may not be quoted in part or in whole; it may not be copied, reproduced, or published in any printed or digital medium. The entire book has been scanned using similarity and ai detection software. The author bears full legal responsibility for this work.

Atıf/Cite: Zorlu, K. (Ed.) (2026). Turizm araştırmalarında güncel yönelimler, sürdürülebilirlik ve disiplinlerarası yaklaşımlar. Umay Yayınevi.

ÖN SÖZ

Turizm, yalnızca ekonomik bir faaliyet alanından ziyade toplumları, kültürleri, coğrafyaları ve doğayı derinden etkileyip dönüştüren çok boyutlu küresel bir fenomene dönüşmüştür. İnsanlığın teknolojik ve ekolojik sınırları yeniden tanımladığı günümüz dünyasında, turizm sektörünün dinamikleri de eşi benzeri görülmemiş bir hızla değişmektedir. Elinizdeki bu eser, *"TURİZM ARAŞTIRMALARINDA GÜNCEL YÖNELİMLER, SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE DİSİPLİNLERARASI YAKLAŞIMLAR"* başlığıyla, sektörün günümüzde karşı karşıya kaldığı bu dönüşümleri, krizleri ve yenilikçi fırsatları geniş bir akademik perspektifle ele almayı amaçlamaktadır.

Kitabımız, teknolojinin ve dijitalleşmenin turizm ekosistemindeki etkilerini çok yönlü olarak incelemektedir. Konaklama sektöründe temasız hizmetlerden dijital detoks arayışlarına, yeşil havalimanı yönetimindeki yapay zekâ entegrasyonlarından artırılmış (AR) ve sanal gerçeklik (VR) ile dijitalleşen ziyaretçi deneyimlerine kadar uzanan geniş bir yelpaze okuyucuya sunulmaktadır. Bununla birlikte, Antroposen çağında insanın doğayla kurduğu ilişkinin çarpıcı bir yansıması olarak turist rehberlerindeki solastalji ve mesleki ekolojik yas gibi derin sosyo-psikolojik konular da eserin vizyonunu genişletmektedir.

Sürdürülebilirlik, bu kitabın en temel yapı taşlarından birini oluşturmaktadır. Destinasyonlarda aşırı turizmin getirdiği taşıma kapasitesi sorunları, yeşil turizm sertifikaları, eko-etiketleme standartları ve turizmin çevresel etkileri detaylıca tartışılmaktadır. Ayrıca, Budaközü Çayı Havzası gibi bölgesel potansiyellerin sürdürülebilir turizm açısından değerlendirilmesi, teorinin pratiğe yansıması adına önemli bir örnektir.

Eserde kültürel mirasımız ve gastronomik zenginliklerimiz de disiplinlerarası bir yaklaşımla ele alınmıştır. Somut olmayan kültürel mirasın turizme kazandırılması, atalık tohumlar ve yerel ürünlerin sürdürülebilir gıda tedarik zincirindeki rolü, yiyecek-içecek işletmelerinde inovatif iş modelleri ve mutfak yönetiminde israf kontrolü gibi başlıklar, yerel değerlerimizin küresel turizm arenasında nasıl korunup pazarlanabileceğine ışık tutmaktadır. Tüm bu süreçlerin başarılı bir şekilde yönetilmesi için destinasyon markalaşması, DMO'ların (Destinasyon Yönetim Örgütleri) yeni yönetim modelleri ve ziyaretçi sadakati gibi stratejik unsurlar da titizlikle

incelenmiştir. Bu kıymetli eserin, turizm alanında çalışan akademisyenlere, öğrencilere, politika yapıcılara ve sektör profesyonellerine rehberlik etmesini umuyor; emeği geçen tüm bölüm yazarlarına bilime ve sektöre yaptıkları bu değerli katkılardan dolayı teşekkür ediyorum.

Editör

Doç.Dr.Kuttusi ZORLU

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ •i

İÇİNDEKİLER •iii

Öğr. Gör. Dr. Bengü Su KARAGÖZ - Prof. Dr. Mete SEZGİN
KONAKLAMA SEKTÖRÜNDE TEMASSIZ HİZMETLERDEN DİJİTAL
DETOKSA •1

Doç. Dr. Tuğçe Özoğul BALYALI
ANTROPOSEN ÇAĞINDA MEKÂNIN VE RUHUN DÖNÜŞÜMÜ:
TURİST REHBERLERİNDE SOLASTALJİ VE MESLEKİ EKOLOJİK
YAS •18

Doç. Dr. Salih TELLİOĞLU - Vildan AKBAŞ
DESTİNASYON MARKALAŞMASI, DESTİNASYON İMAJİ VE
DESTİNASYON KONUMLANDIRMA STRATEJİLERİ •32

Dr. Cemal KALELİ - Dr. Öğr. Üyesi Tamer ÖZLÜ
BUDAKÖZÜ ÇAYI HAVZASI'NIN SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ •55

Doç. Dr. Mehmet BEYAZGÜL
TURİZMİN EKONOMİK, SOSYO-KÜLTÜREL VE ÇEVRESEL
ETKİLERİ •64

Assist. Prof. Dr. Sedigheh SAFSHEKAN
ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN GREEN AIRPORT MANAGEMENT: A
PATHWAY TO SUSTAINABLE TOURISM •85

Dr. Öğr. Üyesi Doğu BARANAYDIN
TURİZM ÇERÇEVESİNDE KÜLTÜREL MİRAS YÖNETİMİ VE SOMUT
OLMAYAN KÜLTÜREL MİRASIN TURİZME EKLEMLENMESİ •110

Dr. Öğr. Üyesi Gökhan KENAR
YEŞİL TURİZM SERTİFİKALARI, EKO-ETİKETLEME VE ÇEVRE
STANDARTLARI •123

Dr. Öğr. Üyesi Hilal ÖZ
DİJİTAL GASTRONOMİ: YEME-İÇME DENEYİMİNİN TEKNOLOJİK
DÖNÜŞÜMÜ •140

Arş. Gör. Dr. Emrah KIRMACI
**DESTİNASYONLARDA TAŞIMA KAPASİTESİ VE AŞIRI TURİZM
(OVERTOURISM) YÖNETİMİ** •151

Dr. Öğr. Üyesi Ercan KAZEL
**SINIR TURİZMİ POTANSİYELİ: TÜRKİYE'NİN YUNANİSTAN-
BULGARİSTAN SINIRI (EDİRNE) İLE İRAN SINIRININ
KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ** •166

Öğr. Gör. Dr. Doğan ATAMAN
TURİZM COĞRAFYASI VE ALTERNATİF TURİZM •186

Arş. Gör. Dr. Emrah KIRMACI
**KÜLTÜREL MİRAS YÖNETİMİ VE SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL
MİRASIN TURİZME KAZANDIRILMASI** •202

Öğr. Gör. Dr. Özlem ER BARANAYDIN
**DESTİNASYON YÖNETİM ÖRGÜTLERİ (DMO) VE YENİ YÖNETİŞİM
MODELLERİ** •214

Arş. Gör. Dr. Hatice ERDOĞAN
**GEÇMİŞ VE GELECEK ARASINDA YAŞAMAK: SÜRDÜRÜLEBİLİR
TURİZM BAĞLAMINDA YENİDEN İŞLEVSELLEŞTİRME** •226

Arş. Gör. Dr. Yakup ERDOĞAN
**ARTIRILMIŞ GERÇEKLİK (AR) VE SANAL GERÇEKLİK (VR) İLE
ZİYARETÇİ DENEYİMİNİN DİJİTALLEŞMESİ** •245

Arş. Gör. Gülseli EVLİAYOĞLU - Arş. Gör. Samuray Hakan BULUT
**ATALIK TOHURLAR, YEREL ÜRÜNLER VE SÜRDÜRÜLEBİLİR
GIDA TEDARİK ZİNCİRİ** •259

Arş. Gör. Samuray Hakan BULUT - Arş. Gör. Gülseli EVLİAYOĞLU
**YİYECEK-İÇECEK İŞLETMELERİNDE İNOVATİF ÜRÜN TASARIMI
VE TİCARİ İŞ MODELLERİ** •278

Öğr. Gör. Salim Okan GÜNDOĞDU - Öğr. Gör. Aslı TARHAN
**MUTFAK YÖNETİMİNDE GIDA GÜVENLİĞİ, SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK
VE İSRAF KONTROLÜ** •296

Öğr. Gör. Engin OKUMUŞ
**DESTİNASYON SADAKATİ, MEMNUNİYET VE ZİYARETÇİ SONRASI
DAVRANIŞLAR** •309

SINIR TURİZMİ POTANSİYELİ: TÜRKİYE'NİN YUNANİSTAN-BULGARİSTAN SINIRI (EDİRNE) İLE İRAN SINIRININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Ercan Kazel*

GİRİŞ

Ülkelerin birbiriyle temas kuşağında bulunan sınır alanlarının “kapalılık” veya “açıklık” düzeyi, ülkeler arası siyasi, jeopolitik, ekonomik, kültürel unsurlara, sınırların özellik ve işlevlerine bağlıdır. Buna göre, işlevlerine ve siyasi yapılarına bağlı olarak, sınır bir “bariyer”, “filtre” veya “köprü” görevi görebilir (Sergeyeva vd., 2022, Kazel, 2026). Bu durum, sınır turizmiyle doğrudan bağlantılıdır. Sınır turizmi, yoğunlukla iki komşu ülke vatandaşları arasında sınır bölgesine doğru kısa süreli ve genellikle günübirlik olarak; eğlence, gezi, kültürel etkinlik ve alışveriş gibi amaçlarla giriş çıkışları kapsamakta, sınır bölgelerindeki yerleşmelerde ekonomik canlılığa ve istihdam artışına zemin hazırlamaktadır. Bir sınır bölgesinin karşılıklı olarak turizme açılıp açılmaması çoğu zaman orada bulunan doğal ya da kültürel zenginlikten ziyade, sınırın ne kadar “geçirgen” olduğuyla alakalıdır. Bu çalışma, sıkça gözden kaçan bu gözlemi Türkiye'nin iki ucundaki sınır bölgelerini karşılaştırarak ele almaktadır. Batıda, Avrupa Birliği'ne açılan bir kapı işlevi gören ve bir sınır ötesi iş birliği geçmişine sahip Edirne (Yunanistan-Bulgaristan sınırının büyük bölümünü oluşturduğu için), doğuda ise Ağrı Dağı ve Van Gölü gibi dünya ölçeğinde tanınan doğal varlıklara sahip olduğu hâlde bu zenginliği turizme yeterince çevirememiş olan Türkiye-İran sınır hattı bulunmaktadır. Her iki bölge de doğa ve kültür bakımından zengin sayılabilecek özelliklere sahiptir. Aralarındaki farkın nereden geldiğini açıklamak için bu çalışma, sınır geçirgenliği kavramına odaklanmaktadır. Çalışma, Edirne'nin tarihsel olarak biriktirdiği kurumsal-kültürel deneyim ile İran sınırının taşıdığı jeopolitik özellikleri karşılaştırmalı bir okumaya tabi tutmaktadır. Çalışmanın bulguları kabaca; sınır geçirgenliği, arazi özellikleri, yerleşmeler arası uzaklık, para birimleri arasındaki değer farkı ve turizm potansiyeli taşıyan doğal-beşerî kaynak varlığının sınır turizminde belirleyici olduğuna vurgu yapmaktadır.

Siyasi sınırlarla ilgilenen araştırmacılar tarafından sınırlar hakkında en çok ele alınan konu genellikle en çok turist çeken sınırlar değildir. Daha çok sınır-

* Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi/Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye, ekazel@marmara.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7827-6002>

ların hem ayıran hem birleştiren çift yönlü dual yapısı, özellikle siyasi coğrafya ve sınırlarla ilgilenen araştırmacıları bu alana çeken öncü faktörlerdendir (Kazel, 2026). Ancak sınır turizmi de, devletler tarafından uygulanan esnek politikalarla son yıllarda ilgi çekmeye başlamıştır. Bu yönüyle Türkiye'nin batı kara sınırları ve özelde Edirne, ülkenin Avrupa'ya açılan kapısı olarak sınır ötesi iş birliği projeleri, AB fonlu girişimler (AB Sınır Güvenlik Ajansı-Frontex), güñübirlik yabancı giriş çıkışı ve akademik ilgi bakımından zengin sayılabilecek bir araştırma hacmine sahiptir. Buna karşılık, Türkiye'nin İran ile paylaştığı ve Ağrı Dağı'nın eteklerinden Van Gölü'nün doğu kesimine kadar uzanan sınır hattı, doğal/kültürel çekicilik bakımından önemli özelliklere sahip olmasına rağmen Edirne kadar turist girişine sahne olamamış ve turizm araştırmaları bakımından fazla çalışılmamıştır.

Bu araştırma, söz konusu akademik boşluğu tamamen doldurma iddiasında olmasa da, daha mütevazı yaklaşarak iki sınırı karşılaştırıp aradaki farkın neden kaynaklandığını anlamaya çalışmaktadır. Araştırma sorusu olarak şuna odaklanabiliriz; aynı ülkenin iki farklı bölgesinde bulunan sınırı, benzer veya farklı doğal ve kültürel zenginliklere sahip olsa da neden bu denli farklı turizm sonuçları doğurmaktadır? Bu soruya verilebilecek cevabın bir kısmının coğrafyada/konumda, bir kısmının kurumsal geçmişte, büyük bir kısmının ise sınırın kendisinin siyasi niteliğinde, yani geçirgenlik düzeyinde saklı olduğu ifade edilebilir.

Bu çalışmada “sınır turizmi” kavramı, sınırın iki tarafında bulunan kaynakları “turizmde çekicilik unsuru olarak kullanan ve kabul eden turizm biçimlerini” (Doğaner, 2002, Özgüç, 2017) kapsayacak şekilde geniş tutulmaktadır. Çalışmada önce sınır turizmi literatürünün genel hatları ele alınacak, ardından kabaca sınırların coğrafi yapısı, Batı ve Doğu sınırlarının sınır turizmindeki yeri, son olarak da Yunanistan-Bulgaristan-İran sınırı karşılaştırılarak sonuçlara ulaşılabilecektir.

Sınır Turizmi Kavramı

Sınır bölgeleri, yirminci yüzyılın büyük bölümünde güvenlik ve kontrol mantığıyla ele alınmıştır. Ancak son yıllarda bu bakışa yeni unsurlar eklenerek kısmen değişikliğe uğramıştır. Küreselleşme ve uluslararası ilişkilerin yoğunlaşmasıyla birlikte sınır bölgeleri ekonomik ve kültürel etkileşimin geçiş hatlarına tekabül ederek, bir zamanlar genel olarak bariyer şeklinde görülen hatlar, artık iş birliği ve kalkınma fırsatı taşıyan alanlar olarak da ele alınmaya başlamıştır (Timothy, 2001). Bu dönüşüm pratikte olduğu kadar akademik çalışmalarda da görülebilir. Sınır turizmi günümüzde sosyal, kültürel, ekonomik, güvenlik, çevresel ve siyasi boyutların iç içe geçtiği, disiplinler arası bir araştırma sahası olarak da konumlanmaya başlamıştır. Sınır bölgelerinde komşu ülke vatandaşlarının kısa sü-

reli ve eğlence, gezi gibi amaçlarla giriş çıkışına zemin hazırlayan sınır turizmi yukarıda aktarılan dönüşümle yaygınlaşmıştır.

Bu dönüşümün temelindeki itici güçlerden biri, küresel ekonomik ve kültürel entegrasyonun artmasının yanında, sınır bölgelerinde yaşayan toplulukların ortak kültürel ve doğal mirası birlikte değerlendirme isteği olabilir. Örneğin Türkiye'nin Sarp ve Dilucu sınır kapıları üzerine yapılan karşılaştırmalı bir araştırma, sınırın geçmişte salt bir bariyer olarak görülmesine karşın, günümüzde bölge ekonomisine canlılık katan ve istihdamı artıran bir araca dönüştüğünü aktarmaktadır. Aynı çalışmada sınır ticareti ile sınır turizminin bölge ölçeğinde yeterince araştırılmadığına da vurgu yapılmaktadır (Yıldırım, vd. 2014). Bu vurgu, bu çalışmanın özellikle İran sınırı için aktarmak istediği tespitlerden birini de destekler niteliktedir.

Sınır Turizminin Sosyal ve Kültürel Boyutları

Sınır turizmini yalnızca bir gelir kapısı olarak görmek yanlış olabilir. Sınır turizminin sosyal uyum ve karşılıklı ön yargının azaltılması bakımından oynadığı rolü de göz ardı etmemek gerekir. Sınır turizminin genel olarak ekonomik kalkınmanın yanı sıra kültürel değişime ve toplulukların birbirini tanımaya katkı sunduğu ifade edilebilir. Bu özellik, bilhassa jeopolitik gerilimi yüksek sınır bölgeleri için kritik işleve sahiptir. Bu yönüyle bakıldığında sınır turizminin burada üstlendiği rol yalnızca para kazandırmak değil, “öteki-karşıt” algısını yumuşatmasıdır.

Sınır bölgelerinde yaşayanların turizme dair tutumlarını İber Yarımadası özelinde inceleyen bir çalışma, yerel halkın turizme genel olarak olumlu yaklaştığını, ekonomik etkilerin ön planda, sosyo-kültürel etkilerin de çevresel etkiler gibi belirgin biçimde algılandığını ortaya koymaktadır (Scalabrini vd., 2026). Bu yönüyle bakıldığında yerel halkın desteği olmadan sınır turizmi girişimlerinin yeterince kalıcı olamayacağı kabul edilmektedir.

Sınır Turizminde Altyapı ve Siyasi Faktörler

Doğal kaynakların varlığı tek başına sınır turizminin yeterli bir koşulu olmamaktadır. Örneğin, Romanya-Bulgaristan sınırında sınır bölgelerinin doğal potansiyeli ile turizm altyapısının ancak birlikte ele alındığında ekonomik kalkınmaya katkı sağladığı, fakat bu ikisinin ayrı ayrı veya tek başına yeterli olmadığı tespit edilmiştir (Burtea, 2014). Kazakistan-Özbekistan sınırında yürütülen bir başka çalışma da benzer bir sonuca ulaşmıştır. Çalışma, turizm potansiyelinin altyapı ve yerleşim yoğunluğu gibi yapısal faktörlerle birlikte değerlendirilmesi gerektiğini, sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde bu unsurların bir araya gelmesiyle gerçek bir fırsat doğduğunu aktarmaktadır (Sergeyeva vd., 2022).

Tarihi ve siyasi süreçte bu tabloya dâhil edilebilir. Örneğin Çekya-Polonya sınırında, sınırın 1945 sonrasında siyasi nedenlerle yeniden çizilmesinin sınır ötesi ilişkileri uzun süre olumsuz etkilediği görülmüştür. Günümüze kadar bu sınır değişmiş olsa da etkilerinin devam ettiği, süregelen ulaşım altyapısındaki eksikliklerin ve turistlerin günübirlik, konaklamasız ziyaret tercihlerinin yeterli seviyede bir turizm biçimine yol açmadığı iddia edilmiştir (Drápela, 2024). Bu örnek, bir sınırın “açık” olmasının kendiliğinden mutlak anlamda olumlu bir turizm potansiyeli veya sonucu garanti etmediğini, geçirgenliğin niteliğinin en az varlığı veya sahadaki uygulanması kadar önemli olduğuna işaret etmektedir.

Sınır Ötesi İş Birliği Projeleri

Sınır bölgelerinin gelişmesi ve geçirgenliği çoğu zaman sınır ötesi işbirliklerine ve ekonomik adımlara bağlıdır. Örneğin Avrupa sınır bölgeleri, serbest geçişten de kaynaklı olarak sınır ötesi iş birliği projelerinin en yoğun denendiği coğrafi alanlara tekabül etmektedir. Mesela, Romanya-Macaristan sınırında sınır ötesi iş birliğinin kültürel etkinlik düzenleme, altyapı geliştirme ve ortak pazarlama faaliyetleri açısından etkili sonuçlar verdiği vurgulanmaktadır (Bâtea, 2014). Romanya ve Ukrayna arasındaki projeler de benzer kazanımlar sağlamıştır. Mesela entegre pazarlama stratejilerinin geliştirilmesi, ulaşım ve konaklama altyapısının iyileştirilmesi ve kültürel ilişkilerin güçlenmesi bu kazanımların başında sayılabilir (Kosinszki ve Boar, 2012).

Yukarıda bahsi geçen iş birliklerinin önünde bazı önemli engeller de vardır. Örneğin Rusya-Avrupa sınır turizmi iş birliğinde makroekonomik ve bölgesel sektörel faktörlerin yanı sıra idari engellerin de önemli bir sorun oluşturabildiği ifade edilebilir (Zaitseva ve Kropinova, 2016). Finlandiya-Rusya sınırı özelinde ise iş kültürünün, dil farklılıklarının ve idari sistem farklılıklarının sınır ötesi bilgi transferini ve inovasyonu engellediği aktarılmaktadır. Ancak bu engelleri aşmada AB fonlarının önemli bir araç işlevi gördüğü belirtilmektedir (Makkonen vd., 2018). Dolayısıyla sınır ötesi iş birliği ve ekonomik adımlar çoğu zaman turizmi de etkilemesi bakımından dikkate değerdir.

Mekânsal Tipolojiler ve Bölgesel Çeşitlilik

Sınır turizminin tek bir kalıba sığmayacağı ve bu etkinlikte birden fazla unsurun etkili olduğu ifade edilebilir. Sınır turizmi mesela Endonezya’da destinasyon temelli, transit odaklı ve çok işlevli bölgeler gibi farklı mekânsal tipolojilere ayrılarak bu konuyu örneklendirmektedir. Sınırların engellerden ziyade geçit görevi gördüğü ve sınır turizmine konu olan turistik yerlerin genellikle sınır bölgelerine yakın olduğu ifade edilebilir. Tarihsel çatışmalar, diplomatik ilişkiler ve etnik bağlar turist hareketlerini doğrudan şekillendirmektedir (Salouw, vd. 2025). Endonezya-Doğu Timor arasındaki turizm hareketliliğinin bölgesel kalkınmayı

teşvik ettiği, ekonomik kümelenmeyi güçlendirdiği ve bölgeyi yeni bir büyüme merkezine dönüştürdüğü ifade edilmektedir (Taena ve Afoan, 2020).

Almanya-Polonya sınırında da bu çok aktörlü yapının getirdiği karmaşıklık açıkça gözlemlenebilir. Sınır ötesine taşınan turizm unsurlarının geliştirilmesi ve kullanılması sürecinde, yerel ve bölgesel aktörlerin üstlendiği rol oldukça belirleyicidir; ne var ki devletler arasındaki politika farklılıkları, iş birliğinin hangi düzeyde gerçekleşeceğini doğrudan etkilemektedir (Gardzińska, vd. 2015). Aynı şekilde Çek Cumhuriyeti-Polonya sınırındaki turizm hizmetleri ve sınır bölgelerine özgü dinamikler, hem hizmet ilişkilerini hem de tüketici davranışlarını biçimlendirmektedir (Pierzyna, 2025).

Teknoloji de bu çeşitliliğin önemli bir bileşeni haline gelmiştir. Sınır ötesi bölgeler olarak Hırvatistan-Macaristan sınırında turistlerin seyahat planlaması yaparken dijital araçlara %80 oranında başvurduğu, çevrimiçi platformların ise sınır ötesi turizme sanal turizm olarak da yeni fırsatlar sunduğu ortaya konmaktadır (Jelinčić vd., 2019). Slovakya-Avusturya sınırında ise durum biraz farklıdır. Buralarda kültürel turizm, özellikle sahne sanatları alanında, sınır ötesi hareketliliği belirgin biçimde artırırken, bunların kültürel ürünler bakımından bazı olumlu farklılaşmalara yol açtığı görülür (Tajtáková vd, 2010). Bu bulgular bir arada değerlendirildiğinde, sınır turizminde siyasal, mekânsal, kültürel ve bölgesel farklılıkların öne çıktığı ve bunların sınır turizminde belirleyici olduğu söylenebilir.

Türkiye'nin Batı Kara Sınırları ve İran Sınırları Özelinde Sınır Turizmi Literatürü

Edirne de dahil olmak üzere Türkiye'nin kendi sınırları ve sınır kentleri için kayda değer bir literatürün birikmeye başladığı görülmektedir. Edirne'nin hem Bulgaristan hem de Yunanistan ile sınırı olması, kentin uluslararası sınır değerini artırmaktadır. Bu durum bu vesileyle sınır ötesi iş birliği, ticaret ve turizm açısından Edirne'yi geliştirmekte ve bölgeyi sınırlar bakımından Türkiye'de fazlaca çalışılan illerden biri haline getirmektedir (Kazel & Bayartan 2022).

Edirne-Kırklareli bölgesi üzerine yapılan araştırmalar (Sezgin ve Erkut, 2014), Türkiye'nin ilginç şekilde neredeyse yarım asrı geçen AB üyelik sürecinde bu bölgede yürütülen sınır ötesi iş birliği programlarının ve hayata geçirilen projelerin fazlalığını aktarmaktadır. Bölgenin ortak kültürel etkinlik, altyapı geliştirme ve kurumsal kapasite oluşturma alanlarında yüzlerce projeye olanak sağladığı, bu sürece kamu kurumları, belediyeler, iş dünyası örgütleri ve sivil toplum kuruluşlarının aktif olarak dâhil olduğu ortaya koyulmaktadır. Bu kurumsal yoğunluk, İran sınırında büyük ölçüde bulunmamaktadır.

Edirne'nin kültürel mirasının sürdürülebilir bir turizm ürününe dönüştürülebileceği, kentin geleneksel zenginliğinin, korunmak şartıyla, farklı turizm ürünlerine dönüştürülebileceği ifade edilebilir (Er ve Bardakoğlu, 2016). Bu dönüşümün ortaöğretim öğrencileri perspektifinden değerlendirildiği bir çalışmada da öğrenciler Edirne'nin tarihi, kültürel ve doğal kaynaklarını yeterince zengin bulurken, yatırım, tanıtım ve eğitim alanlarındaki eksikliklerin bu potansiyeli sınırladığı ifade edilmektedir (Ateş, 2013).

Kentin görünürlüğü-markalaşması ve görsel kimliği meselesi açısından, turizm sektörü çalışanlarının Edirne hakkındaki bilgisi büyük ölçüde en bilinen ziyaret noktalarıyla sınırlı kalmaktadır. Bu durum kent turizmi açısından hem bir zayıflık hem de geliştirilmeye açık bir alan olarak değerlendirilmektedir. Bunun yanında Edirne turizm sektörü çalışanlarının turizme dair sorunların farkında olması önemli bir kazanımdır (Şayin ve Dalkıran, 2020). Dolaylı da olsa bu noktaya dair Erkmen ve Güler (2020), Haskovo-Edirne Kültürel ve Tarihi Destinasyonlar Projesi üzerinden bu bilgi/tanıtım açığının dijitalleşme yoluyla nasıl kapatılabileceğine işaret etmektedir. AB destekli bu tür projelerin kentin uluslararası görünürlüğünü artırdığı savunulmaktadır.

Dalkıran ve Göncü'nün (2023) SWOT-AHP yöntemiyle yaptığı bir analiz, Edirne'nin alternatif turizm türlerine de açık olduğunu ortaya koymaktadır. Kentin sınır şehri olması, özellikle karayoluyla seyahat eden yabancılar için örneğin sağlık turizmi pazarında avantaj oluşturur. Bu noktada sağlık kurumlarının yetkinliği güçlü bir yön olarak öne çıkmakta, uluslararası akreditasyon eksikliği ise zayıf bir nokta olarak kalmaktadır. Ayrıca turizmin yerel kalkınmaya katkısını ölçen ve olumlu etkileri analiz eden çalışmalar da yer almaktadır (Kılıçoğlu ve Yıldız, 2018).

Bölgesel kalkınma ajanslarının ve projelerinin turizmdeki rolü de önemlidir. Trakya Kalkınma Ajansı'nın Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ'ı kapsayan bölgede turizm sektörüne sağladığı destek (Çiftci vd. (2016), bölgesel kalkınma ajanslarının turizm projelerine öncelik vermesinin bölgesel turizmin gelişimini hızlandırdığı tespiti bu noktada önem arz etmektedir (Demir ve Karakuş, 2016). Sınır bölgelerinde sosyo-mekânsal etkileşim ve yönetim açısından bu kurumsal yoğunluğun bir dengesi olması gerektiği ifade edilebilir. Örneğin, artan insan ve mal akışı, sınır kentlerini daha merkezi mekânlara dönüştürse de, komşu devletler arasındaki hassas dengeler güçlü bir sınır yönetim çerçevesinin sürdürülmesini zorlaştırabilmektedir (Söylemez ve Varol, 2020). Edirne'de turizmin çevresel etkilerine dair yerel halk düşüncelerine bakıldığında, beklenenin aksine, bu noktada çevresel etkilere dair anlamlı bir kaygı bulunmadığını ortaya koyan çalışmalar da vardır (Ekiz ve Ay, 2019). Bu da turizm özelinde sürdürülebilirlik bilincinin henüz yerleşmediğine işaret etmektedir.

Türkiye-İran sınır turizmi üzerine yürütülen akademik çalışmalar; sosyo-kültürel etkiler, ziyaretçi motivasyonları, altyapı yetersizlikleri, bölgesel ekonomik dinamikler ve alternatif turizm çeşitliliği ekseninde şekillenmektedir. Türkiye-İran sınır turizmi literatürü, sınır ötesi hareketliliğin ağırlıklı olarak Van, Iğdır (Dilucu), Ağrı (Gürbulak) ve Hakkâri (Esendere) hatları üzerinde geliştiğini ve temelde eğlence/rekreasyon, alışveriş turizmi, ve kültürel yakınlık olduğunu göstermektedir (Azizirendi & Bakırcı, 2024; Ilgaz Yıldırım vd., 2014; Metin & Arslan Kalay, 2021). Coğrafi yakınlık, uygun döviz kuru ile fiyat-kalite dengesi, 90 gün süreli vize muafiyeti ve özellikle Nevruz gibi tatil dönemlerinde ortaya çıkan yoğun talep patlamaları, İran sınır bölgesindeki sınır destinasyonlarını İranlı ziyaretçiler için adeta birer çekim merkezi haline getirmektedir (Bayat & Avcıkurt, 2022). Türkiye ve İran arasındaki turizm ilişkileri detaylandırıldığında, destinasyon seçiminde alışveriş çeşitliliği, güvenlik algısı ve hizmet kalitesinin birincil belirleyiciler olduğu aktarılmaktadır (Azizirendi & Bakırcı, 2023).

Araştırmalar, sınır turizminin İran sınırlarındaki sosyo-ekonomik yapısı üzerinde oluşan çift yönlü etkilere dikkat çekmektedir. Buradaki turizm hareketliliği yiyecek-içecek, konaklama ve perakende sektörleri için birincil gelir kaynağı oluşturarak yerel ekonomiye istihdam ve canlılık katmaktadır (Akdağ, 2018). Yine sosyo-kültürel boyutta İranlı turistlerin kent yaşamına katılımı, kentsel canlılığı ve kültürel etkileşimi artırmaktadır (Akdağ, 2018). Coğrafi yapı ve sınır köylerinin sosyo-ekonomik durumu ise turizm akslarının ve sınır ötesi ticaretin gelişmesinde belirleyici bir işleve sahip olmaktadır (Deniz & Doğu, 2008).

Literatürde öne çıkan diğer boyutlar ise yapısal sorunlar ve alternatif turizm potansiyelleri olarak dikkat çekmektedir. Örneğin Gürbulak ve Kapıköy gibi sınır kapılarındaki fiziki ve bürokratik geçiş kısıtları, uzun bekleme süreleri ve mevsimsel talep dalgalanmaları akademik çalışmalarda ortak bir sorun alanı olarak ifade edilmektedir (Ilgaz Yıldırım vd., 2014; Metin & Arslan Kalay, 2021). Bunun yanı sıra, bölgedeki turist profilinin ve turizm ürünlerinin çeşitlendirilmesi gerektiği tartışılmaktadır. Van ve çevresindeki mevcut konaklama/altyapı olanaklarının geliştirilmesi durumunda ise kongre turizmi gibi iş ve etkinlik odaklı alternatiflerin sınır turizmini destekleyici bir potansiyel taşıyacağı vurgulanabilir (Demir, 2023).

YÖNTEM

Araştırma, yöntem olarak iki sınır bölgesini sistematik şekilde karşılaştıran nitel bir vaka analizine dayanır. Türkiye, Yunanistan-Bulgaristan (Edirne) ve Türkiye-İran sınır hattı (Ağrı-Iğdır-Van eksenini) seçilirken üç ölçüt göz önünde bulundurulmuştur. Bunlar şöyle özetlenebilir; birincisi her iki sınır da Türkiye'nin kara sınır komşuluklarını temsil etmektedir. İkincisi her iki sınır da güçlü kültürel

ve doğal kaynaklara sahiptir. Üçüncüsü ilk iki yakın özelliğe rağmen literatürdeki araştırmalar her iki sınır için de aynı değildir. Ayrıca sınır bölgesinde giriş çıkış yapan turist sayısı iki sınır için de çok farklıdır. Bu üçüncü ölçüt aslında araştırmanın çıkış noktalarından birini oluşturmuştur. Benzer zenginliklere sahip iki sınırın pratik ve akademik karşılığının farklı olması, araştırma ve karşılaştırmaya değer görülmüştür.

Araştırmada veriler iki şekilde derlenmiştir. Birinci aşamada, sınır turizmi literatürü hakkında ulusal ve uluslararası çalışmalar sistematik biçimde taranarak ortaya koyuldu. Bu tarama hem genel kavramsal çerçeveyi (geçirgenlik, mekânsal tipoloji, yönetim) hem de Edirne'ye özgü ampirik birikime yoğunlaşmıştır. İkinci aşamada ise TÜİK, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve bölgesel kalkınma ajansı (DAKA, Trakya Kalkınma Ajansı gibi) veriler derlenmiştir. Bu veriler ulaşım altyapısı, ziyaretçi sayıları ve konaklama kapasitesi gibi göstergelerin karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi amacıyla kullanılmıştır.

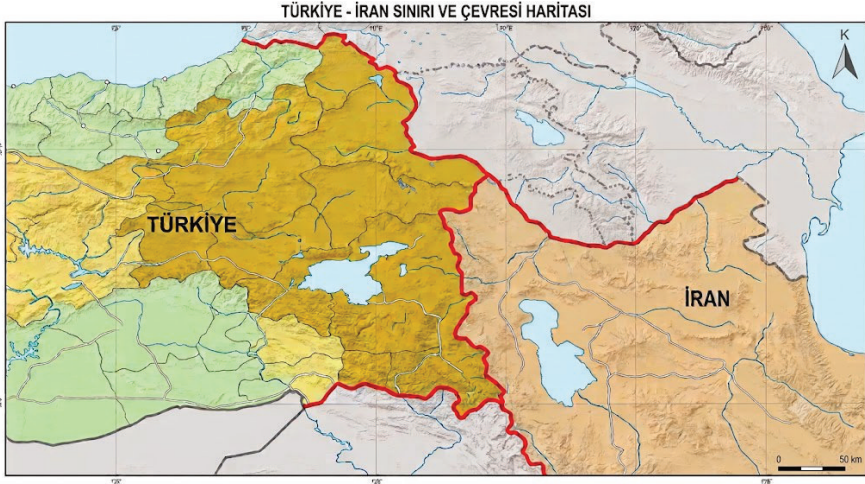
Araştırmada analizimiz, betimsel istatistiklerin doğrudan yorumlanmasından ziyade bu istatistiklerin sınır çalışmalarında sıkça başvurulanan kavramlardan biri olan sınır geçirgenliği kavramıyla (Kolossoy, 2005; Newman, 2006) ilişkilendirilmesi üzerine odaklanılmıştır. Eğer iki sınır bölgesi arasındaki en temel fark coğrafi zenginlikte değilse, fark muhtemelen sınırın siyasi niteliğindedir hipotezi kullanılmıştır. Nitekim bulgular, konum hariç tutulmak şartıyla, coğrafi değil de daha çok siyasi farklar üzerine yoğunlaşmaktadır.

Çalışmanın iki önemli sınırlılığını vurgulamak gerekir. İlk olarak, Türkiye-İran sınırından geçen ziyaretçilerin seyahat amaçlarına, örneğin ticaret, turizm ve akraba ziyareti gibi göstergelere göre ayrıştırılmış resmî bir istatistik bulunamamıştır. Bu nedenle turizm hareketleri dolaylı göstergeler üzerinden, örneğin konaklama doluluğu, toplu sınır geçişleri, bölgesel kalkınma raporlarının sonuçları gibi veriler üzerinden ortaya çıkartılmıştır. İkinci sınırlılık, batı kara sınırlarında yerleşmeler, gümrükler, doğal unsurlar, sanayi ve sosyo kültürel unsurlar üzerine detaylı şekilde saha araştırması yapılmışken, İran sınır bölgesinde saha araştırması yapılamamıştır. Bu nedenle karşılaştırmalar çift taraflı saha gözlemine değil de tek saha gözlemine, birincil/ikincil veriler ile literatür analizine dayandırılmıştır. Bu durum, bulguların yorumlayıcı niteliğini ön plana çıkartmış, tespitler konusundaki güçlü nedenleri ve iddiaları yarı yarıya sınırlandırmıştır.

TÜRKİYE-İRAN VE TÜRKİYE BATI KARASINIRLARININ COĞRAFYASI

Türkiye-İran kara sınırının uzunluğu ölçüm usulünden dolayı klasik kaynaklarda farklı aktarılmış olsa da güncel kaynaklarda yaklaşık 560 km'dir (Kazel, 2022). Bu sınır, Türkiye-Nahçıvan-İran sınırlarının kesiştiği Dilucu'ndan Aras

Nehri boyunca başlar ve Irak sınırının başladığı Şapatan Geçidi'ne kadar uzanır (Şekil 1). Ana hatlarıyla Türkiye-İran arasında uzanan sıra dağların doruk noktalarından, başka bir deyişle su bölümü hattından geçtiği; Türkiye tarafındaki Van Gölü havzası ile İran tarafındaki Urmiye Gölü havzasını birbirinden ayırdığı için İran sınırı, doğal unsurlar baz alınarak çizilen doğal sınır özelliği göstermektedir. Bu sınır, 1639'da imzalanan Kasr-ı Şirin Antlaşması ile çizilmiştir (Doğanay, 2014). Küçük Ağrı Dağı civarında yaşanan sınır değişimi dışında genel hatlarıyla korunmuş, Türkiye'nin en eski ve en istikrarlı sınırı olma vasfını günümüze kadar sürdürmüştür (Kazel, 2022).

Şekil 1. Türkiye-İran Sınırı

Türkiye-Bulgaristan kara sınır uzunluğu 269 km'dir. Bulgaristan'la olan sınır 1913 İstanbul Antlaşması ile belirlenmiştir. Lozan Antlaşması (24 Temmuz 1923) sonucu ise herhangi bir değişiklik yapılmayarak günümüze kadar gelmiştir. Türkiye-Bulgaristan sınırı, Avrupa'ya açılan gümrük kapılarından dolayı Türkiye için stratejik önem taşır. Bulgaristan'la olan kara sınırımız, Karadeniz kıyısındaki Mutlu Dere (Rezve Deresi) ağzında başlayarak Edirne'nin kuzeybatısına kadar uzanır. Bu sınır, siyasi sınırlarımızdan olup, Istranca Dağları ve Rezve Deresi boyunca uzanmaktadır (Kazel, 2022).

Türkiye-Yunanistan kara sınırı ise 212 km'lik bir uzunluğa sahiptir. Türkiye'nin Yunanistan ile olan bugünkü sınırları, 24 Temmuz 1923 tarihinde yapılan Lozan Antlaşması'nda oluşturulmuştur. Türkiye'nin Yunanistan ile olan sınırının önemli bir bölümünü Meriç Nehri oluşturur. I. Dünya Savaşı'ndan sonra İtilaf Devletleri ile Bulgaristan arasında imzalanan Nöyyi (Neuilly) Anlaşması çerçevesinde ortaya koyulan unsurlar Balkanlarda sınır politikalarına da etki etmiştir. Örneğin Batı Trakya'da Dedeağaç, bu anlaşma uyarınca Yunanistan'a geçen ve

Türklerin yaşadığı, Türkiye için önemini koruyan yerleşmelerdendir (Kazel, 2022).

Türkiye ile Yunanistan ve Bulgaristan sınırlarının büyük kısmına karşılık gelen Edirne ili (Şekil 2), Meriç Nehri'nin Yunanistan'a sınır oluşturduğu talveg hattı boyunca kuzey-güney doğrultusunda uzanmakta olup, merkezle birlikte 9 ilçe ve 253 köy, il sınırları içinde yer almaktadır. Edirne ili, batı kara sınırları için hem transit geçiş hem de uğrak alanı olarak önemli bir konuma sahiptir. Kolay ulaşılabilir olması, Edirne'yi sınır geçişlerinde, özellikle Bulgaristan üzerinden gününbirlik gelen turistlerin alışveriş yapması için, bir uğrak noktası hâline getirmiştir. Bu durum, Edirne'de şehrsel ve ekonomik gelişmeyi desteklemekte ve bilhassa il merkezini canlı tutmaktadır. Bu gelişmeyi yalnızca sınıra yakınlıkla açıklamak eksik olsa da bu yakınlığın etkisinin çok güçlü olduğu bilinmektedir. Çünkü örneğin para birimleri veya kur farkları ve diğer özelliklerin yansıması, Edirne'nin aksine Kırklareli veya Tekirdağ için geçerli değildir. Edirne birçok açıdan daha kurumsal, sınır bölgesindeki yerleşmelere daha yakın ve her bakımdan daha çeşitlidir (Kazel, 2022).

Şekil 2. Türkiye (Edirne)-Yunanistan ve Bulgaristan Sınırları

BULGULAR

Doğal ve Kültürel Çekicilik Profillerinin Karşılaştırılması

Doğal ve kültürel zenginlik açısından karşılaştırma yapıldığında iki bölge arasında beklenen ölçüde ciddi bir fark bulunmamaktadır. Edirne, Tunca ve Meriç

nehirlerinin kesiştiği ovalar, Selimiye Camii başta olmak üzere Osmanlı mimarisinin çok önemli örnekleri, farklı doğal ve kültürel kaynakların bulunduğu birildir. Türkiye-İran sınır bölgesi ise Van Gölü gibi dünyanın en büyük soda göllerinden birini, Ağrı Dağı (5.137 m) gibi Ön Asya-Avrupa hattındaki en yüksek zirvelerden birini ve binlerce yıllık inanç merkezleri, yerleşmeler ve kültürel zenginliği bünyesinde barındırmaktadır.

Tablo 1. İki Sınır Bölgesinin Çekicilik Profili Karşılaştırması

Boyut	Yunanistan-Bulgaristan (Edirne)	Ağrı-Iğdır-Van eksen
Başlıca doğal çekicilik	Tunca-Meriç ovası, geniş tarım arazileri	Ağrı Dağı, Van Gölü, Aras vadisi
Başlıca kültürel çekicilik	Selimiye Camii, Osmanlı mirası	İshak Paşa Sarayı, Camiler, bazı kiliseler gibi tarihi dokular
Sınır komşusu sayısı	2 (Bulgaristan, Yunanistan)	1 (İran)+bölgesel Azerbaycan-Ermenistan etkisi
AB benzeri siyasi organizasyon ile ilişki	Doğrudan aday ülke sınırı	Yok
Akademik çalışma yoğunluğu	Yoğun	Sınırlı

Tablo 1'de aktarılanlar değerlendirildiğinde turizm potansiyeli barındıran unsurların iki sınır için de genel olarak dengeli bir dağılımı göze çarpmaktadır. Ancak turizm verilerinin ve akademik ilginin farklılaştığı dikkati çekmektedir. Aradaki farkın doğal ve kültürel kaynak zenginliğinden değil de lokasyon ve jeopolitik argümanlar temelinde yani başka bir sebepten oluştuğu ifade edilebilir. İran, yüksek plato ve yayla alanları ile ekstrem iklim şartlarından dolayı, Deşt-i Lut ve Deşt-i Kebir gibi çöl alanları, Zagros Dağları gibi belirgin dağ silsileleri vb. birçok unsur turizmi hem sınırlandırır hem de çekici bazı fırsatlar sunar. Bunun yanında İran zengin tarihi ve kültürel yapısıyla cazibe merkezi olabilir (Aken-gin ve Sonakalan, 2020). Ancak siyasi ve ekonomik ambargolar, bundan dolayı yaşanan bazı sorunlar ve izole politikalar turizmin önündeki en büyük engelleri oluşturur. İran bu bölgesel ve küresel engellerden dolayı oluşan daralmayı ise ancak sınır komşularıyla kurulan olumlu ilişkilerle ve sınır turizmiyle aşabilir.

Kurumsal Birikim Düzeyindeki Farklılıklar

Kurumsal açıdan daha derli toplu yapısı, Edirne'nin sınır ötesi iş birliği geçmişini güçlendirirken, bu durum Türkiye'nin AB üyelik sürecine paralel ilerlemiştir. Bu süreçte yüzlerce proje, düzenli finansman kalemleri ve kurumsallaşmış bir iş birliği ağı oluştuğu ifade edilebilir (Sezgin ve Erkut, 2014). Bu yapı, kalkınma ajanslarını, sivil toplum kuruluşlarını, belediyeleri ve akademik çevreleri kapsayan çok aktörlü bir ekosistem inşa etmiştir. Trakya Kalkınma Ajansı'nın bölgesel turizm projelerine verdiği destek (Çiftci, vd. 2016) bu ekosistemin somut bir göstergesi olabilir.

Türkiye-İran sınırında ise benzer sistematik bir kurumsal ekosistem henüz oluşmuş değildir. Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA) bölgesel raporlar üretmekle birlikte, bu raporların henüz tam olarak turizm odaklı sınır ötesi iş birliğine dönüşen somut bir proje ağına dönüşmediği ifade edilebilir. Ayrıca sınır kapısı (Gürbulak-Kapıköy gibi) düzeyinde, geçiş kolaylaştırma ve ortak tanıtım gibi Edirne'de örneklerine rastlanan asgari mekanizmalar İran sınırında da daha fazla yaygınlaştırılmalıdır.

Sınır Geçirgenliği ve Jeopolitik Duyarlılık

Bulgulardan bir diğeri sınırın siyasi niteliğiyle alakalıdır. Edirne'nin sınırları, özellikle Yunanistan ile olan sınır, bir AB üyesi ülkeyle paylaşılmaktadır. Bu durum gümrük işlemleri, zorlu vize rejimi ve ortak güvenlik protokollerine rağmen nispeten daha öngörülebilir bir çerçeve sunar. Türkiye-İran sınırı ise bölgesel jeopolitik dalgalanmalara çok daha fazla duyarlı olmaktadır. Örneğin Türkiye'ye gelen İranlı ziyaretçi sayıları, ikili ilişkilerin seyrine bağlı olarak dalgalanmakta, bu durum bölgesel gözlem ve raporlarda sıkça dile getirilmektedir. Örneğin İran, ABD-İsrail savaşı ve bölgesel problemlerden kaynaklı olarak yıllık bazda değişse de bu tür dalgalanmalar, sınır turizminde kademeli olarak ilerleyip siyasi duyarlılığının etkisini yansıtmaktadır (Timothy ve Tosun, 2003).

Bu dalgalanmalar değerlendirildiğinde şu sonuca varılabilir; sınırın tek başına var olması, turizmi otomatik olarak artırmamaktadır. Bu durumda sınırın öngörülebilirliği ve siyasi istikrarı, doğal çekicilikten daha fazla belirleyici bir değişken olarak ifade edilebilir.

Ulaşım ve Konaklama Altyapısının Karşılaştırılması

Ulaşım ve lokasyon başlıkları belki de tüm bulguların zeminini oluşturmaktadır. Edirne, özellikle karayolu ve demiryolu bağlantılarıyla Türkiye'nin metropolü İstanbul'a ve Avrupa'ya nispeten kolay erişilebilir bir il hüviyetine sahiptir. Arazinin düz olması ve engebenin son derece düşük olması, ulaşımı kolay kılmaktadır. Bu doğrultuda Kapıkule gibi dünya ölçeğinde çok yoğun ve önemli

kara gümrük kapılarının bu sınırdan geçmesi Edirne'nin stratejik konumuyla ve geçiş güzergahında olmasıyla ilgilidir (Fotoğraf 1).

Fotoğraf 1: Kapıkule Gümrük Kapısı

Konaklama kapasitesi de bu ulaşım erişilebilirliğiyle orantılı biçimde artmıştır. İran sınırını ihtiva eden Ağrı-Iğdır-Van ekseninde ise tablo daha farklıdır. Bu bölge Batı kara sınırlarına nispeten engebeli arazi yapısıyla ulaşımın güç olduğu bölgelere tekabül etmektedir. Ayrıca Van ili bölge içinde diğer illere nazaran daha gelişmiş konaklama stoğuna sahipken, Ağrı ve Iğdır'da hem tesis sayısı hem de oda kalitesi daha yetersiz kalmaktadır. Bölge içinde yolların kış aylarında uzun süre karla kapanması, zaten kısıtlı olan erişilebilirliği iklimin etkisiyle daha da daraltmaktadır.

Tablo 2. Ulaşım ve Konaklama Altyapısının Karşılaştırmalı Durumu

Gösterge	Yunanistan-Bulgaristan (Edirne)	Ağrı-Iğdır-Van
Ana ulaşım bağlantısı	Karayolu+demiryolu+kısmen yakın havaalanı	Karayolu (mevsimsel kesintili)+bölgesel havalimanları
Konaklama kapasitesi	Görece gelişmiş ve çeşitlenmiş	Van hariç düşük, niteliksel sorunlu
Sınır kapısı işlerliği	Kapıkule: yüksek hacim, kurumsallaşmış, bürokratik engeller var	Gürbulak-Kapıköy: orta hacim, bürokratik engeller fazla
Mevsimsellik etkisi	Sınırlı	Yüksek (kış ayları erişimi ciddi şekilde kısıtlamaktadır)

Yerel Halkın Turizme Yönelik Tutumu

Yerel halk, turizm konusunda olumlu bir yaklaşım sergilemektedir. Edirne'de yapılan araştırmalar, halkın turizme genel olarak olumlu yaklaştığı, fa-
kat yatırım ve tanıtım eksikliği konusunda bir tespitlerinin olduğu ifade edilebilir
(Ateş, 2013). Türkiye-İran sınırı konusunda detaylı bir halk tutumu araştırması
çok sınırlıdır. Ancak bölgesel kalkınma raporlarındaki bazı ilgili göstergeler ben-
zer bir olumlu eğilimi göstermektedir. Bu durumda denilebilir ki iki bölgeyi bu
hususla ayıran şey yerel motivasyon eksikliği değil, daha çok kurumsal ve siyasi
farklılıklardır.

Turizm İstatistikleri

2025 verilerine göre Türkiye'ye gelen yaklaşık 64 milyonluk turist 621
bini Yunanistan'dan, yaklaşık 3 milyonu Bulgaristan'dan, 3 milyonu aşkın kitlesi
İran'dan gelmiştir. Bu istatistik ortalama olarak Bulgaristan'ın ve İran'ın Tür-
kiye'ye en çok turist gönderen 4.5. ülke olduğunu ortaya koyar. Rusya, Almanya,
İngiltere, Bulgaristan ve İran Türkiye'ye en çok turist gönderen ülkeleri oluşturu-
maktadır. Ancak buna rağmen her iki sınır için de potansiyel daha fazladır.
Edirne'ye giren yabancı turist sayısı 4.5 milyonken, Van (777 bin), Ağrı (ortalama
10 binler civarı) ve Iğdır'a (ortalama 10 binler civarı) gelen toplam yabancı turist
sayısı 1 milyonu bulmamaktadır. Bu rakamlar ayrıştırılmamış toplam rakamlara
tekabül etmektedir. Doğrudan sınır bölgelerine yönelip giriş çıkış yapan turistler
ayıklandığında bu sayılar biraz daha aşağılara inmektedir. Yani doğrudan sınır tu-
rizmi kapsamına giren turist sayısı genel sayıya göre daha düşüktür (TÜİK, T.C.
Kültür ve Turizm Bakanlığı). Araştırma gereği sınır bölgelerine odaklanıp sınır
turizmi karşılaştırıldığından genel turizm istatistiklerinin sınır bölgelerine yansı-
malarına göre yorumlar yapmak gerekir.

Bulguların Değerlendirilmesi ve Tartışma

Bulgular toplu olarak düşünüldüğünde şu tespiti yapmak yanlış olmayaca-
ktır; kültürel ve doğal kaynak zenginliği, turizmin gerçekleşmesi için gerekli
ama tek başına yeterli bir koşul değildir. Edirne ile İran sınırı (Iğdır, Ağrı, Van,
Hakkari) arasındaki bazı farkların sebebi kaynak potansiyelinde değil, sınırın si-
yasi niteliğinde, öngörülebilirliğinde, kurumsal birikiminde, örneğin büyük siyasi
organizasyon olarak Avrupa'da yaşayan Türk vatandaşlarının memleket hasretiyle
Türkiye'ye gelmek için kullandığı güzergahta olup olmamakta ve bölgedeki je-
opolitik unsurlarda aranabilir. Bu tespitin, sınır çalışmaları içinde yer bulan “sınır
geçirgenliği” modellerinin öngördüğü ilişkiyle örtüştüğü ifade edilebilir (Kolos-
sov, 2005). Ayrıca bu “potansiyel kaynak-altyapı birlikteliği” ilkesine de gön-
derme yapmaktadır (Burtea, 2014).

Esasen Edirne'nin İran sınırlarındaki yerleşmelere göre avantajı yalnızca salt coğrafi konumundan ileri gelmemektedir. Türkiye'nin Avrupa'da yaşayan yurttaşlarının giriş çıkış için kullandığı ulaşım aksında olması ile ve AB üyelik sürecinin bu bölgeye taşıdığı kurumsal ivme ile çok daha alakalıdır. Bu durum, sınır turizmi gelişiminin bazen sınırın kendisinden ziyade, daha büyük bir siyasi-politik sürecin yan ürünü olarak ortaya çıkmasıyla ilgilidir. Ancak Türkiye-İran sınırı için benzer bir siyasi-diplomatik yapı bulunmamaktadır. Bu da bölgenin turizm potansiyelini belirleyen unsurun, aslında bölgenin kendisinden ziyade içinde bulunduğu daha geniş jeopolitik bağlamdan kaynaklandığını hatırlatmaktadır.

Kurumsal birikim de kendi başına problemsiz olmayabilir. Artan etkileşim komşu devletler arasındaki hassas/kırılgan dengeleri zorlayıp, güçlü bir yönetim anlayışının oturmasını güçleştirebilmektedir (Söylemez ve Varol, 2020). Esasen İran sınırının Batı kara sınırlarına nispetle bugünkü dezavantajları, gelecekte mutlak manada bir dezavantaj olarak kalmayabilir. Bu durum, henüz kurumsallaşmamış bazı uygulamaların doğru adımlarla daha sürdürülebilir ve özgün bir şekilde oturtulmasına da vesile olabilir.

Sınır turizmi tek bir mekânsal tipoloji modeline indirgenemez (Salouw, vd. 2025). Edirne'nin AB sınırındaki deneyimini İran sınırına doğrudan aktarmak yanıltıcı sonuçlar verebilir. İki sınır bölgesi esasen farklı etnik-kültürel bağlar, farklı tarihi kanıtlar ve farklı siyasi ilişkiler barındırmaktadır. Bahsi geçen sebeplerle İran sınırı için önerilecek model, Edirne'nin AB odaklı entegre yapısından ziyade, daha çok Özbekistan-Kazakistan örneğindeki (Sergeyeva vd., 2022) gibi düşük siyasi hassasiyetli, kademeli, sürdürülebilir ve altyapı öncelikli uygulamalara dayanabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın başında araştırma sorusu olarak sorulan soruların cevabı büyük oranda alınmıştır. Sorular “Türkiye-İran sınırı neden Yunanistan-Bulgaristan (Edirne) kadar gelişmiş bir turizme sahip değil?”, veya “Yunanistan-Bulgaristan sınırlarını (Edirne'yi) diğerinden farklı kılan şey aslında nedir?” şeklindeydi. Bu sorulara verilebilecek bazı cevaplar şöyle sıralanabilir; farklılığın sebebi kültürel ve doğal unsurlardan ziyade, sınır bölgelerinin kurumsal yapısı ve sürekliliği, siyasi öngörülebilirlik, inişli çıkışlı da olsa siyasi bir entegrasyon sürecinin (AB) oluşturduğu ivme, ulaşımaya uygun arazi yapısının mevcudiyeti, göç rotasında bulunup bulunmama, Avrupa'da yaşayıp ülkeye gelip giden Türk vatandaşlarının buraya geçmek için kullandığı ana rotada olma ve coğrafi geçiş kuşağında olup olmamaktır.

Türkiye'ye gelen yaklaşık 64 milyonluk turist 3 milyonu aşkın kitlesini İran'lı turistler oluşturmaktadır. Bu istatistik ortalama olarak İran'ın Türkiye'ye

en çok turist gönderen 5. ülke olmasına yol açar. Ancak buna rağmen potansiyel daha fazladır. Esasen bu istatistik doğrudan sınır bölgelerini ilgilendiren sınır turizmi ile alakalı değil genel turizm istatistiğidir. Edirne ise her yıl ortalama doğrudan 4.5 milyon turistin giriş çıkışına sahne olmaktadır. Daha çok güneybirlik yolcu giriş çıkışı olarak değerlendirilen bu sayı İran sınırına göre yoğunluğun çok daha fazla olduğunu göstermektedir. Türkiye-İran sınır bölgesinde sınır turizmini gerçek anlamda geliştirmek ancak, uygun koşullarda ve jeopolitik unsurların izin verdiği ölçüde sınırın geçirgenliğini artırmak ve yine bölgesel jeopolitik gelişmelerin izin verdiği ölçüde somut adımlar atmakla mümkün olabilir. Ayrıca sınır kapıları için de bazı önlemler alınabilir. Mesela Gürbulak-Kapıköy sınır kapılarının fiziki altyapı kapasitesinin artırılması, bürokratik esnekliğin sağlanması, yine örneğin DAKA'nın ürettiği raporların somut proje ve finansmana çevrilmesi, Ağrı Dağı tırmanış izin sürecinin sadeleştirilmesi, sınır turizminde bazı kolaylaştırıcı önlemlerin alınması düşünülebilir. Bursa'dan sonra ikinci Osmanlı Başkenti olan Edirne, tarihi kültürel dokusuyla daha fazla turiste ev sahipliği yapabilecek potansiyel barındırmaktadır.

Sonuç olarak bu çalışma, bir karşılaştırma yaparak sınır turizmi literatürüne katkı sunmayı hedeflemiştir. Bu çerçevede denilebilir ki, Edirne özelinde batı kara sınırları, İran sınırına birebir uygulanabilecek bir şablon olarak görülmemelidir. Ancak örnek uygulamaların adeta bir referans olarak değerlendirilebileceği muhakkaktır. Bu yönüyle gelecekteki araştırmalar için, Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı'nın raporlarının Trakya Kalkınma Ajansı deneyimiyle karşılaştırılmalı olarak incelenmesi, özellikle Gürbulak, Kapıköy ve diğer sınır kapılarından geçen ziyaretçilerin seyahat motivasyonlarını ve hedeflerini bir saha çalışmasıyla ölçmesi, sınır bölgelerini geliştirmeye dönük uygulamalar ve özellikle Van Gölü-Ağrı Dağı eksenindeki turizm kapasitesinin ve bölge tanıtımının artırılması önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Akdağ, M. (2018). İranlı turistlerin Van'ın sosyo-kültürel yaşamına etkileri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(57), 249-257. <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2018.2443>
- Akengin, H., & Sonakalan, G. (2020). İran'da turizm faaliyetleri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 25(44), 269-284. <https://doi.org/10.17295/ataunidcd.779574>
- Ateş, M. (2013). Ortaöğretim öğrencilerinin kentsel turizm algılarının değerlendirilmesi: Edirne ili örneği, *HUMANITAS*, 2, Tekirdağ.

- Azizirendi, S. ve Bakırcı, M. (2024). Türkiye-İran turizm ilişkileri ve turistlerin destinasyon seçiminde etkili olan faktörlerin analizi. E. Kapluhan (Ed.), *Akademik Perspektiften Coğrafya Araştırmaları ve Değerlendirmeler* içinde (ss. 151-218). Bidge Yayınları.
- Bătea (Bota), C. M. (2014). Cross-border projects: Means for sustainable tourism development along the Romanian-Hungarian border. *Analele Universităţii din Oradea: Seria Geografie*, 24(2), 134-142.
- Bayat, G. ve Avcıkurt, C. (2022). Turist profili: Gürbulak Sınır Kapısından giriş yapan İranlı turistler örneği. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 931-949. <https://doi.org/10.26677/tutad.2022.6.4.11>
- Burtea, C. (2014). Economic valorization of tourism potential in the Romania-Bulgaria border area-Correlation analysis. *Urbanism. Arhitectura. Construcţii*, 5(3), 17-30.
- Çiftci, G., Çakır, A., & Çakır, G. (2016). The role of Trakya Development Agency on Thrace Region tourism. *Journal of Tourism Theory and Research*, 2(2), 112-121. <https://doi.org/10.24288/jtr.279183>
- Dalkıran, G. B., & Göncü, K. K. (2023). Ekonomik Sürdürülebilirlik Açısından Sınır Şehirlerinde Sağlık Turizmi Pazarının SWOT AHP Yöntemiyle Analizi: Edirne Örneği. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(3), 1642-1663. <https://doi.org/10.11616/asbi.1328142>
- Demir, E. (2023). Van ili kongre turizmi potansiyelinin değerlendirilmesi. *Turkish Business Journal*, 4(8), 120-133. <https://doi.org/10.51727/tbj.1384335>
- Demir, Ş. Ş., & Karakuş, T. (2016). Evaluation of tourism activities in Regional Development Agency. *Journal of Tourism Theory and Research*, 2(1), 30-39. <https://doi.org/10.24288/jtr.202829>
- Deniz, O. ve Doğu, A. F. (2008). Türkiye-İran sınırı: Sınırın coğrafi durumu ve sınır köylerimizin sosyo-ekonomik yapıları. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 13(19), 49-72.
- Doğanay, H. (2014). Türkiye beşeri coğrafyası. Pegem Akademi.
- Doğaner, S. (2002). Türkiye turizm coğrafyası. Çantay Kitabevi.
- Drápela, E. (2024). Cross-border dimension of (un)sustainable tourism in border regions. *Public Recreation and Landscape Protection: Proceedings of the 15th Conference*, 29-33. <https://doi.org/10.11118/978-80-7509-963-1-0029>
- Ekiz, E., & Ay, A. (2019). Assessment of expectations and perceptions of people of edirne on environmental effects of tourism. *EUropean Journal of Managerial Research (EUJMR)*, 3(5), 130-144. <https://izlik.org/JA67UL94EF>

- Er, Ö., & Bardakoğlu, Ö. (2016). Kültürel mirasın sürdürülebilir turizm ürünü çeşidi olarak değerlendirilmesi: Edirne örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 17(2), 95-111. <https://doi.org/10.24889/ifede.286176>
- Erkmen, B., & Gönenç Güler, E. (2020). Turizm ve Dijitalleşme: 'Haskovo-Edirne Kültürel ve Tarihi Destinasyonlar Projesi' Örneği. *Tourism and Recreation*, 2(Ek 1), 111-118. <https://izlik.org/JA72GB57SL>
- Gardzińska, A., Meyer, B. ve Sawińska, A. (2015). The entity structure of the cross-border tourism product. *Ekonomiczne Problemy Turystyki*, 32, 169-182. <https://doi.org/10.18276/ept.2015.4.32-13>
- Ilgaz Yıldırım, B., Sökmen Gürçam, Ö. & Yıldırım, F. (2014). Sınır turizmine genel bir bakış: Dilucu sınır kapısı. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 1(4), 15-21.
- Jelinčić, D., Tišma, S., Lantos, Z. ve Tolić, I. (2019). Cross the border: Participative integrated approach to sustainable tourism planning. *Geosciences*, 9(10), 434. <https://doi.org/10.3390/geosciences9100434>
- Kazel, E. (2022). *Türkiye, sınırlar, gümrükler ve güvenlik: Batı kara sınırları*. İzmir: Serüven Yayınevi.
- Kazel, E. (2026). Siyasi coğrafyada sınırlar ve araştırma kriterleri. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 24(1), 53-78. <https://doi.org/10.33688/aucbd.1719373>
- Kazel, E., & Bayartan, M. (2022). Türkiye'nin siyasi sınırları ve uluslararası sınır değeri açısından Edirne'nin önemi. *Türk Coğrafya Kurumu e-kitabı*, 1-22. İstanbul: Türk Coğrafya Kurumu Yayınları.
- Kılıçoğlu, İ., & Yıldız, Z. (2018). Yerel kalkınmada turizm sektörünün rolü ve Bartın ili örneği Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10(25), 604-628. <https://doi.org/10.20875/makusobed.455034>
- Kolossov, V. (2005). Border Studies: Changing Perspectives and Theoretical Approaches. *Geopolitics*, 10(4), 606-632. <https://doi.org/10.1080/146500405000318415>
- Kosinszki, S. ve Boar, N. (2012). Tourism Cooperation Projects In The Cross Border Romanian-Ukrainian Maramures. Vectors For Sustainable Development?, 52nd Congress of the European Regional Science Association: "Regions in Motion - Breaking the Path", 21-25 August 2012, Bratislava, Slovakia, European Regional Science Association (ERSA), Louvain-la-Neuve
- Makkonen, T., Williams, A. M., Weidenfeld, A., & Kaisto, V. (2018). Cross-border knowledge transfer and innovation in the European neighbour-

- hood: Tourism cooperation at the Finnish-Russian border. *Tourism Management*, 68, 140–151. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2018.03.008>
- Metin, D., & Arslan Kalay, H. (2021). Algılanan Destinasyon İmajının Turist Memnuniyeti ve Tekrar Ziyaret Etme Niyetine Etkisi: Van’ı Ziyaret Eden İranlı Turistler Üzerine Bir Araştırma. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 54, 325-352. <https://doi.org/10.53568/yyusbed.1052574>
- Newman, D. (2006). The lines that continue to separate us: Borders in our ‘borderless’ world. *Progress in Human Geography*, 30(2), 143-161. <https://doi.org/10.1191/0309132506ph599xx>
- Özgüç, N. (2017). Turizm coğrafyası: Özellikler ve bölgeler. Çantay Kitabevi.
- Pierzyna, M. (2025). Conceptualizing the cross-border market for tourism services: A case study of the Polish-Czech border. *Cultural Management: Science and Education*, 9(1), 95-106. <https://doi.org/10.30819/cmse.9-1.05>
- Salouw, E., Setiawan, B., & Sarwadi, A. (2025). Diverse spatial typologies of cross-border tourism: Insights from Indonesia. *GeoJournal of Tourism and Geosites*, 59(2), 890–897. <https://doi.org/10.30892/gtg.59233-1465>
- Scalabrini, E., Vaz, M., Teixeira, J. P., & Fernandes, P. O. (2026). Residents’ perceptions in cross-border tourism regions. *Anatolia*, 1–18. <https://doi.org/10.1080/13032917.2026.2691500>
- Sergeyeva, A., Abdullina, A., Nazarov, M., Turdimambetov, I., Maxmudov, M. ve Yanchuk, S. (2022). Development of cross-border tourism in accordance with the principles of sustainable development on the Kazakhstan-Uzbekistan border. *Sustainability*, 14(19), 12734. <https://doi.org/10.3390/su141912734>
- Sezgin, E. ve Erkut, G. (2014). Avrupa Birliği üyelik sürecinde Türkiye’de sınır bölgeleri ve sınırötesi işbirliği: Edirne-Kırklareli örneği. *Megaron*, 9(3), 228-240. <https://doi.org/10.5505/megaron.2014.27146>
- Söylemez, E., & Varol, C. (2020). Sınır Bölgelerinde Sosyo-Mekânsal Etkileşim ve Yönetişim: Türkiye Örneği. *İDEALKENT*, 11(29), 140-172. <https://doi.org/10.31198/idealkent.704097>
- Şayin, A., & Dalkıran, G. B. (2020). Kent markalaşmasında görsel kimlik unsurlarının turizm sektörü çalışanları tarafından algılanması: Edirne ili örneği. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi*, 9(2), 185-202. <https://izlik.org/JA44XZ26CX>
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Turizm İstatistikleri-<https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9851/turizm-istatistikleri.html>

- Taena, W. ve Afoan, F. (2020). Cross border tourism and regional development: Case Indonesia-Timor Leste cross border. *Ekulibrium: Jurnal Ilmiah Bidang Ilmu Ekonomi*, 15(1), 1-12. <https://doi.org/10.24269/ekulibrium.v15i1.2330>
- Tajtáková, M, Kopaničová, J. & Francová, Z. (2010). Cross-border cultural tourism in Europe: Drivers for cross-border travels for the performing arts. *Studia Commercialia Bratislavensia*, 3(11), 428-438. <https://doi.org/10.2478/v10151-010-0004-6>
- Timothy, D. J. (2001). *Tourism and political boundaries*. Routledge. Londra
- Timothy, D. J. ve Tosun, C. (2003). Appropriate planning for tourism in destination communities: participation, incremental growth and collaboration. S. Singh, D. J. Timothy ve R. K. Dowling (Ed.), *Tourism in destination communities* (s. 181-204). CABI Publishing. <https://doi.org/10.1079/9780851996110.0181>
- TÜİK, Turizm İstatistikleri-<https://veriportali.tuik.gov.tr/tr/press/54158/metadata>
- Yıldırım1, B. İ., Gürçam2, Ö. S., & Yıldırım3, F. (2014). Sınır Turizmine Genel Bir Bakış: Sarp Ve Dilucu Sınır Kapılarının Karşılaştırılması. *Pamukkale Journal of Eurasian Socioeconomic Studies*, 1(2), 1-12. <https://doi.org/10.5505/pjess.2014.65375>
- Zaitseva, N. ve Kropinova, E. (2016). Problems and prospects of cross-border cooperation in tourism between Russia and Europe. *Baltic Region*, 8(3), 98-108. <https://doi.org/10.5922/2079-8555-2016-3-8>